FUNCȚIONALISMUL, O STILISTICĂ A RELEVANȚEI

DOINA BOGDAN-DASCĂLU
Institutul de Studii Banatice
„Titu Maiorescu”, Timişoara

Articolul de față nu-şi propune doar o definiție a *funcționalismului*, ci mai degrabă o delimitare a conceptului de zone cu care interferează în mod natural şi de altele cu care este identificat în mod nejustificat.

O primă precizare trebuie făcută în legătură cu relația dintre *funcționalism* şi *funcțiile limbii*. Am avut prilejul să constat, în ultima jumătate de secol, obsesia de a-l raporta exclusiv la modelul lui Jakobson ca la o sursă. Este adevărat că acest model este cel mai complex din câte s-au elaborat de-a lungul timpului. Aceasta nu înseamnă, însă, că funcționalismul descinde numai din el. Dimpotrivă, aşa cum am mai arătat, asocierea factorilor care intervin în procesul de comunicare cu funcțiile limbii în aşa fel încât acestea din urmă să apară drept consecințe ale celor dintâi nu este descoperirea învățatului amintit, ci este cu mult mai veche, el având, în această privință, precursori de seamă, ale căror contribuții nu pot fi, în niciun fel, neglijate. Este de acceptat, aşadar, că sursele funcționalismului sunt multiple, chiar dacă ele încorporează o singură idee: aceea a corespondenței dintre componentele procesului de comunicare şi funcțiile limbii.

Când am propus, în *Critica, limbaj secund*, constituirea unei *stilistici funcționaliste* şi am încercat să dovedesc posibilitatea existenței ei, am arătat că o astfel de stilistică presupune cu necesitate proiectarea funcțiilor *limbii* în *vorbire*, unde fiecărei funcții îi corespunde un *limbaj* concretizat într-o clasă omogenă de texte.

Aşadar, se poate vorbi despre trei paliere, care se generează unul pe celălalt: factorii comunicării, funcțiile limbii şi manifestările acestora în uzul lingvistic. Stilistica funcționalistă le studiază pe acestea din urmă.

O altă posibilă confuzie ce trebuie evitată este cea dintre stilistica *funcționalistă* şi stilistica *funcțională.*

A doua a câştigat relativ numeroşi adepți în cea din urmă jumătate a secolului trecut, pe care a dominat-o autoritar. Aderenții ei au afirmat că există o corespondență între stilurile limbii şi domeniile în care limba este utilizată sau în care ea *funcționează*, de unde şi denumirea respectivă. Mai fiecare cercetător a deosebit un număr variabil de stiluri, grupând domenii diferite în acelaşi stil şi, invers, delimitând ipostaze diferite ale aceluiaşi domeniu şi subsumându-le pe fiecare unor stiluri de asemenea diferite. În cadrul stilisticii funcționale, atenția este dirijată exclusiv către faptele de limbă, cu

BDD-V128 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:07 UTC)

precădere spre cele gramaticale, care, fiind aceleaşi în *toate* stilurile, nu pot deveni relevante pentru statutul fiecăruia în parte decât, eventual, prin diferențiere statistică.

Lucrurile s-au complicat atunci când s-a încercat deplasarea interesului de la stilurile înțelese ca ansambluri de mesaje funcționând în acelaşi domeniu la mesajele individuale, adică la nivelul *vorbirii*. Analiza pe niveluri de limbă (fonetic, gramatical, lexical), cu mijloace omologate de lingvistici, fie ele de tip tradiționalist, fie de extracție mai recentă, nu a putut releva specificitatea unui anumit text, prin conectarea sensului său global cu o anume privilegiere a unei clase morfologice, să zicem, în raport cu alta. Rezultatele obținute pe această cale sunt departe de speranțele celor care ar dori să le folosească în continuare, căci ceea ce putuse părea a fi *deosebit* la nivelul limbii s-a dovedit a fi mult prea *asemănător* în vorbire. S-a propus şi chiar s-a instituționalizat o „stilistică" interesată exclusiv de structura lingvistică a mesajelor, cu alte cuvinte o *stilistică* fără *stil.*

Opțiunea mea pentru o stilistică *funcționalistă* a fost mai puțin efectul unei deziluzii, cât, mai degrabă, acela al încrederii că, imaginând o nouă cale de acces către specificitatea limbajelor şi, în continuare, spre aceea a mesajelor, se poate ajunge la o stilistică veritabilă, capabilă să evidențieze particularitățile distinctive ale diverselor comportamente lingvistice. Obiectivul unei astfel de stilistici este acela de a ratifica efectele asupra unor destinatari prezumtivi, pe care adecvarea mijloacelor, adică a mesajelor, la scopurile vizate de emițător le produce asupra acestuia. Identificarea scopurilor în mesaje şi, implicit, stabilirea inventarului de mijloace prin care se produce această identificare reprezintă o prioritate a acestei ramuri a stilisticii, care are, din motivul abia arătat, o evidentă orientare *teleologică*. În această perspectivă, departajarea limbajelor funcționaliste se face pe baza afinității teleologice a mesajelor componente, dominate de o singură funcție, căreia i se subsumează, apoi, celelalte, într-o ordine ce poate diferi de la un limbaj la alt limbaj. Fiecare funcție se obiectivează printr-un număr de *operații* specifice, iar acestea, la rândul lor, se concretizează cu ajutorul unui inventar de *operatori*, parțial identici, parțiali diferiți de la un limbaj la altul. Trecând, astfel, de la un palier de generalitate superior la altul inferior, apare posibilitatea reală de a releva într-un mod convingător diferențele dintre limbaje şi, implicit, cele dintre mesaje. Abia o astfel de stilistică se arată capabilă să se pună de acord cu obiectivul acestei discipline: acela de a surprinde distinctivitățile pe fundalul unor similitudini situate întotdeauna pe o treaptă superioară.

Rândurile de mai sus exprimă un crez şi un îndemn la reflecții pentru cei interesați de acest tip de studii. Dar dacă se va ivi o alternativă mai bună, voi fi prima care o voi împărtăşi. Deocamdată, nu mă găsesc în această situație.

BDD-V128 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:07 UTC)